

SOCIAAL-RUIMTELIJKE DYNAMIEKEN VAN EEN NIEUWE WERELDMACHT

Reeds enige jaren kijken wij vanuit Europa vol ontzag, verbazing, en soms ook afgrijzen naar de ongelofelijke infrastructurele en stedelijke ontwikkelingen in China. Onder huidig president Xi Jinping begint het van oudsher altijd relatief gesloten land zich internationaal ook steeds assertiever op te stellen. Wat heeft de nieuwe status van China voor consequenties, zowel intern als 'voor ons'?

'China! China! China, China, China, China, China!' In augustus 2015 belandde er via de Huffington Post een inmiddels veelbekeken, hilarisch filmpje op YouTube van de Amerikaanse (toen nog) presidentskandidaat Donald Trump, waarin hij in een tijdsbestek van amper drie minuten, door middel van aan elkaar geknipte videofragmenten, honderden keren het woord 'China' uitspreekt. Hoe absurdistisch deze satire ook mag overkomen, het is een feit dat wij in 'het Westen' niet meer om de opkomende wereldmacht China heen kunnen. Waar het land zich dankzij haar enorme productiecapaciteit economisch gezien al enige tijd kon meten met de groten der aarde, begint het zich inmiddels ook op andere vlakken steeds nadrukkelijker te profileren. Dankzij expertise opgedaan door bedrijfsovernames of in het buitenland genoten universitaire opleidingen (zie ook de infographic op de achterzijde), telt China steeds meer mee op het gebied van Research and Development. Deze ontwikkeling vertaalt zich ook in de militaire uitbreidingen en innovaties die zich momenteel onder president Xi Jinping voordoen. Om nog maar te zwijgen over de aangekondigde 'Nieuwe Zijderoute' (*One Belt, One Road*), waarmee het land infrastructurele projecten tot aan Europa wil faciliteren om zodoende grondstoffen veilig te stellen en tegelijkertijd nieuwe afzetmarkten voor Made in China producten te genereren. Teneinde dit te bewerkstelligen heeft China de *Asian Infrastructure Investment Bank* opgericht, die

zich op den duur zou moeten kunnen gaan meten met de door de Verenigde Staten geleide Wereldbank. Het land begint, met andere woorden, steeds meer mee te tellen op het werelddoneel. Dit blijkt niet alleen uit de manier waarop tijdens recente staatsbezoeken aan Nederland en België letterlijk de rode loper werd uitgelegd voor de Chinese president. Ook tijdens het World Economic Forum in Davos begin dit jaar hield Xi een zelfverzekerd pleidooi voor nog meer mondialisering, en de stabiele rol die China daarin volgens hem vertolkt.

Behalve de steeds assertievere houding van de Chinese overheid en bedrijven, begint 'het oude continent' ook steeds meer kennis te maken met de nieuw opgekomen economische elite van China. Dit is bijvoorbeeld te merken in de voetbalwereld, waar de Italiaanse topclubs AC Milan en Internazionale recentelijk werden overgenomen door Chinese investeerders, terwijl internationale topspelers als Oscar, Graziano Pelle en Axel Witsel, die tot voor kort hun geld verdienden in Europa, inmiddels astronomische bedragen opstrijken in de Chinese competitie. Een ander domein waarop de toenemende dominante positie van China in de wereld te merken is, is de vastgoedmarkt. Onderzoek heeft aangetoond dat veel woningen in steden als Londen inmiddels door Chinezen worden aangekocht, zij het als 'kluis' om hun kapitaalvermogen te beschermen tegen een mogelijke devaluatie van de yuan, of als

huisvesting voor hun in het Verenigd Koninkrijk studerende zoon of dochter.

Hoewel veel Europeanen economisch meeprofiten van buitenlandse investeringen van de opkomende grootmacht, of gretig gebruik maken van het aanbod van goedkope Chinese producten zoals smartphones, die qua technologie nauwelijks nog onderdoen voor hun veel duurdere Zuid-Koreaanse of Amerikaanse equivalenten, zijn onze overheden ondertussen ook waakzaam. Zo werd de beoogde deal tussen het Chinese staatsbedrijf State Grid en de Belgische distributienetbeheerder Eandis, waarbij de eerste een groot deel van de aandelen in handen zou krijgen, op het laatste moment teruggefloten na onder andere insinuaties op het gebied van economische spionagepraktijken. De Europese Kamer van Koophandel (EuCham) luidde onlangs dan ook de noodklok over dergelijke overname-ontwikkelingen, en betoogde dat het kritiekloos laten kopiëren van onze nu nog superieure technologische kennis funest zal zijn voor onze toekomstige concurrentiepositie. Tevens is een veelgehoorde klacht vanuit Europa dat Chinese (staats)bedrijven geen toegang zouden moeten krijgen tot bepaalde sectoren zolang Europese bedrijven die toegang in China ook niet hebben. Kortom, de toenemende invloed van de opkomende wereldmacht houdt de gemoederen momenteel flink bezig. Al met al reden genoeg voor AGORA om een themanummer aan China te wijden.

Expansiedrift

In het eerste artikel van dit themanummer bekijkt Sarah Van Hoeymissen of dit alles effectief een scharniermoment is in de recente geschiedenis. Ze onderzoekt of China de capaciteiten heeft om de nieuwe wereldleider te worden, en in hoeverre dit überhaupt de intentie is. Terwijl het buiten kijf staat dat China een belangrijke opkomende economische, diplomatieke en militaire macht is, is er intern heel wat debat over welke positie het land moet innemen op het internationaal toneel. Aan de ene kant lijkt China nog niet klaar te zijn voor een wereldleiderschap. Diplomatisch houdt Peking zich vaak op de vlakte als ze merkt dat het niet in haar directe voordeel is om te interveniëren, en militair ligt de nadruk nog altijd meer op het bewaren van de interne sociale stabiliteit. Het land is nog steeds grotendeels gebaseerd op de industriële sector en de Chinese leiders lijken eerst en vooral de economie te willen hervormen en moderniseren. Daar waar de Chinezen ambitieuzer dan ooit lijken om de internationale orde mee vorm te geven, doen ze dat vooral in die domeinen die in het voordeel zijn van hun interne beleid.

Ook de *One Belt One Road* (OBOR) is een buitenlandpolitiek die er specifiek op gericht is om de eigen politiek-economische noden aan te pakken. Dylan Jong bespreekt het boek *De Zijderoutes*. Een nieuwe wereldgeschiedenis (2016) van Peter Frankopan, en gaat in op de belangrijke historische rol van de zijderoutes en het grote economisch belang ervan. Het is precies de geschiedenis van het zijderoutenetwerk dat ons toelaat de OBOR-politiek in een ander perspectief te zien, namelijk om er als regio economisch op vooruit te gaan en zo stabiliteit te creëren.

Terwijl China dus niet direct van plan lijkt zich te bemoeien met de interne politiek van naburige landen of andere handelspartners, zijn haar staatsbedrijven volop bezig met strategische overnames van buitenlandse bedrijven, om niet alleen hun marktaandeel maar ook hun technische expertise te verbeteren. Karel Van den Bergh beschrijft hoe het Zweedse autobedrijf Volvo in Chinese handen is beland, en hoe de kennisoverdracht via een slinkse constructie mogelijk wordt gemaakt. Met de komst van de Nieuwe Zijderoute is de verwachting dat steeds meer auto's in China geproduceerd zullen worden, om vervolgens naar Europa te worden geëxporteerd. Dit kan serieuze consequenties hebben voor bijvoorbeeld de Volvo-fabriek in Gent, die op dit moment nog altijd de grootste private werkgever in de hele regio is.

Internationale aspiraties vanwege interne problemen?

Om de huidige en toekomstige impact van China in andere delen van de wereld te begrijpen, is het echter relevant om enigszins op de hoogte te zijn van een aantal interne ontwikkelingen die zich op dit moment in China afspelen. Dit wordt ook benadrukt door Yunpeng en Ran, respectievelijk postdoctoraal onderzoeker en promovenda aan de KU Leuven. Om ook de 'Chinese kant van het verhaal' aan bod te laten, vroegen wij hen te reflecteren op hun eigen persoonlijke achtergrond, alsook hun ervaringen met en ideeën over een aantal recente ontwikkelingen die ook in dit nummer de revue passeren. Het land, in naam en symboliek nog altijd communistisch, heeft in politiek-economisch opzicht de laatste decennia een ware transformatie doorgaan. Hoewel de overgang van het staatssocialisme naar een meer kapitalistisch systeem veel stapsgewijzer heeft plaatsgevonden dan in bijvoorbeeld Oost-Europa (zie AGORA 2015-3 'De post-socialistische stad'), beschrijft Peter Druiven in 2010 in een artikel voor AGORA hoe de snelle verstedelijking ook haar keerzijde kent. Terwijl vele kuststeden worden opgesmukt met veelal door internationaal vermaarde architecten ontworpen, imponerende wolkenkrabbers, kennen we allemaal de beelden van de enorme luchtvervuiling waardoor deze plekken worden geteisterd. Ook zien we regelmatig reportages vanuit China voorbijkomen waarin een van de talloze dystopische, speculatieve spooksteden in beeld worden gebracht. Wie de documentaire *Last Train Home* (2009) wel eens gezien heeft, waarin te zien is hoe honderden miljoenen stedelijke arbeiders jaarlijks rond Chinees Nieuwjaar terugkeren naar hun oorspronkelijk thuisbasis, weet bovendien welke sociale ontwrichting met deze ruimtelijke transitie en het vermeende economische succes gepaard is gegaan. Daarnaast kunnen we in de wetenschappelijke literatuur over dit thema steeds vaker lezen over toenemende stedelijke armoede, ongelijkheid en depressies en burn-outs vanwege de hoge druk die op de schouders van veel enig kinderen terecht komt.

Het feit dat de leefbaarheid in de steden zo op de tocht staat is ook de partijbonzen in Peking niet ontgaan. Ook zij beseffen dat steden als Shanghai, Guangzhou en Shenzhen, wier stedelijke economie steeds meer gekenmerkt wordt door geavanceerde zakelijke en financiële dienstverlening, een hoogwaardig woonklimaat moeten blijven bieden om internationaal concurrerend te blijven. Het is om deze reden dat Xi Jinping nu zo in de bres springt om, in tegenstelling

Het land begint steeds meer mee te tellen op het wereldtoneel

tot de eerdergenoemde Donald Trump, de klimaatakkoorden van Parijs te blijven respecteren. De geïnterviewde Yunpeng en Ran geven tevens aan dat de duurzaamheidskwestie steeds hoger op de interne politieke agenda komt te staan, en dat steden als Shanghai de komende jaren daarom willen verdichten in plaats van verder uitbreiden. Bovendien willen vele plaatsen in China af van de assemblage-economie, om in plaats daarvan de meer creatieve sector te ondersteunen. Volgens hen moeten we dus ook China's buitenlandpolitiek in het licht van deze transformaties houden. Tegelijkertijd begrijpen zij niet zo goed waarom er in het Westen zoveel angst en wantrouwen bestaat tegenover de Chinezen. China is volgens hen geenszins van plan om via een verdeel-en-heers politiek de situatie elders te ontwrichten: de 'Koude Oorlog mentaliteit' is volgens hen dan ook onnodig en ongegrond.

Een iets ander geluid horen we in het interview dat AGORA had met de Vlaamse professoren Jonathan Holslag en Chris Kesteloot. Ook hen vroegen wij steeds de koppelingen te maken

Milieu en ongelijkheid vormen de grote legitimitateitskwes- te van de Communistische Partij

tussen de interne dynamieken en problemen die het land parten spelen, en haar recent opgekomen buitenlandse expansiedrift. In een geanimeerd duo-gesprek komt onder andere ter sprake hoe China zich door overaccumulatie genoodzaakt voelt te investeren in militaire productie en innovatie, en tot welke geopolitieke conflicten dit onvermijdelijk gaat leiden. Toch benadrukken beiden dat China in hun ogen een logisch ontwikkelingstraject doormaakt, en dat er veel interessante parallellen zichtbaar zijn met vroegere opkomende wereldmachten door de eeuwen heen. De grote legitimitateitskwes-
te voor de Communistische Partij op dit moment zijn de milieuvervuiling en de ruimtelijke ongelijkheid. De kloof tussen de relatief welvarende kustprovincies en het achtergebleven binnenland probeert men te slechten door de zogenaamde Go West-politiek. Ook het eerder aan bod gekomen OBOR-project is in dit licht gezien beter te begrijpen: door de opbouw van degelijke infrastructuur in de Midden-Aziatische Republieken raakt ook het westen van China economisch beter ontsloten.

Verstedelijking en duurzaamheid

Waar de tegenstellingen tussen interne problematieken en internationale ambities ook heel duidelijk naar voren komen, is het artikel van Nico Dogterom. Hierin wordt beschreven hoe in China een indrukwekkend hogesnelheidslijn-netwerk verrijst, en welke economische en politieke motieven hierachter schuilgaan. Behalve de onderlinge verbindingen tussen de bekende stedelijke netwerken als de Yangtze- en Pearl River Delta, worden namelijk ook kosten noch moeite gespaard om afgelegen steden als Urumqi, waar veel etnische minderheden wonen, op het netwerk aan te sluiten. Volgens Dogterom is hier eerder sprake van het politieke doel een nationale eenheid te creëren en internationaal prestige te genereren, dan van economisch nut of noodzaak. Tevens stelt hij zich, hoewel de trein als transportmiddel over het algemeen gezien wordt als duurzamer dan vliegverkeer, vragen over het uiteindelijke netto duurzaamheidseffect ervan.

Leo van Grunsven heeft het over het Nieuwe Urbanisatie Plan dat terugkomt in het huidige vijfjarenplan, waarin vooral wordt ingezet op het decentraal ontwikkelen van nieuwe steden buiten de traditionele stedelijke agglomeraties. Doel van dit plan is om de vele fouten van het verleden recht te trekken. In zijn artikel beschrijft hij de sociaal-ruimtelijke dynamieken achter de snelle verstedelijkingsprocessen in het recente verleden. De grote rurale-

urbane migratiestroom zorgde op veel plekken voor leeggelopen platteland en vormde zo een bedreiging van de voedselvoorziening. Tegelijkertijd leden migranten in de steden een erbarmelijk bestaan. De kern van het probleem ligt in het hukou-systeem, een registratiesysteem dat vasthangt aan de geboorteplaats en bepaalt waar burgers in aanmerking komen voor sociale voorzieningen. Het nieuwe plan tracht ruraal-urbane integratie en territoriale en sociale gelijkheid te bevorderen. Door middel van doelgerichte hukou-aanpassingen, tracht de Chinese overheid potentiële rurale-urbane migranten vooral richting de kleinere steden te sturen. Ook zet het migranten aan hun rurale grondcertificaten (die vasthangen aan hun rurale hukou) te verkopen op veilingen. Zo komt die grond terug in gebruik. Mensen laten zich echter niet eenvoudig sturen. Van Grunsven vraagt zich namelijk af of migranten wel een hukou willen krijgen in zo'n kleinere stad. Of de Nieuwe Urbanisatie het gewenste resultaat zal opleveren en het leven van miljoenen migranten kan verbeteren, is dan ook nog maar zeer de vraag.

Migratie

Behalve interne migratiestromen, krijgt China ook meer en meer te maken met immigratie van buitenaf. Waar het land zeker in de Maoïstische tijd een behoorlijk gesloten karakter had, en jarenlang vooral bekend stond om haar grootschalige emigratie (denk aan alle Chinatowns in Amerikaanse en Europese steden), zijn er de laatste jaren steeds meer gelukszoekers die de vruchten van de enorme economische ontwikkeling willen meeplukken. Volgens Frank Pieke komt deze instroom als geroepen, gezien de enorme vergrijzing die het land te wachten staat als gevolg van de jarenlang gevoerde eenkindpolitiek. Tegelijkertijd vormt de komst van deze groepen een sociaal-culturele uitdaging voor de Partij, aangezien de kosmopolitische sfeer die in de grote steden zal ontstaan in potentie haaks staat op de censuur die nog altijd de orde van de dag is. Pieke beschrijft dan ook hoe de politiek selectief en paradoxaal te werk gaat: enerzijds is het aantrekken van buitenlands talent een beleidsprioriteit, anderzijds weet het land zich beleidsmatig niet echt raad te weten met de structurele opvang en integratie van binnenkomende migranten. China aanvaardt, met andere woorden, vooralsnog slechts mondjesmaat de verantwoordelijkheden die horen bij het vertolken van een leidende positie in de wereld.

Je moet de interne dynamieken kennen om China's buitenlandse intenties te begrijpen

Conclusie

Een veelgehoorde uitspraak van Chinezen is dat wij als Europeanen hun land nooit zullen kunnen begrijpen. Hoe vertrouwd we onszelf ook maken met traditionele filosofieën als dat van het Confucianisme en het Taoïsme, of met hedendaagse invloedrijke denkers als Yan Xuetong, de logica achter veel beleidskeuzes en –strategieën blijft voor ons veelal een raadsel. In het laatste artikel van dit nummer blikken we met Yunpeng en Ran terug op hun eigen ervaringen met migratie, verstedelijking en duurzaamheid. Ze vertellen over hun verhuis naar Shanghai en hun persoonlijke beleving als migrant in de grootstad, en over de gevolgen van het leven met een niet-lokale hukou. Met de snelle verstedelijking gaan ook massale uithuiszettingen gepaard en ook dat maakten onze Chinese collega's van dichtbij mee. Ten slotte gaan we ook nog in op het duurzaamheidsverhaal en bekijken we hoe sterk dit nu werkelijk leeft bij de gewone man.

In dit nummer probeerden we een onderscheid te maken tussen drie brede luiken: geopolitiek, verstedelijking en duurzaamheid, en migratie. Gaandeweg merkten we echter dat er een continue overlap is tussen de drie, en dat we dus het ene luik niet los van het andere kunnen zien. Het snelle verstedelijkingsproces hangt nauw samen met de migratiestromen vanuit binnen- en buitenland. Steden breiden uit door de inname van ruraal land door de Chinese overheid, en de hiermee gepaard gaande uithuiszettingen. Het is ook in die steden dat het smogprobleem zich het meest laat voelen, iets waartegen de groeiende middenklasse langzaam maar zeker tegen in verzet komt. Naast de bestaande interne kwesties, is er ook internationale druk om de duurzaamheidsproblematiek aan te pakken. Als fabriek van de wereld stoot het land een groot deel van de mondiale broeikasgassen uit. China is momenteel bijvoorbeeld nog altijd de grootste producent en consument van steenkool. Het maakt er liefst 62 procent van de energiemix uit. Het land heeft echter de ambitie om haar economie om te vormen van een secundaire economie met puntgerichte value chains naar een tertiaire economie met verticaal geïntegreerde productieketens. Van 'Made in China' naar 'Created in China'. Deze interne dynamieken zijn belangrijk om de intenties van China in het buitenland, zoals bijvoorbeeld de OBOR-politiek, te begrijpen.

Of de 'angst voor China' terecht is, is een lastig te beantwoorden vraag. Omdat onbekend vrijwel altijd onbemind maakt, is het belangrijk om ons goed in de Chinese sociale, culturele, politieke, economische en ruimtelijke ontwikkelingen te blijven verdiepen.

Ondanks dat veel Chinezen met strategische bescheidenheid beweren dat het land nog altijd een ontwikkelingsstatus heeft en dus niet als wereldmacht mag worden gezien, is het een feit dat we deze eeuw afstevenen op een wereldorde die meer multipolair is dan dat het lange tijd is geweest. De toestroom van Chinese bedrijven, producten en toeristen zal dan ook alleen nog maar verder toenemen. In plaats van ze te vrezen, is het misschien goed om te bedenken hoe we van elkaar kunnen leren (denk bijvoorbeeld aan de idee van eco-cities, die in Tianjin en andere steden realiteit blijkt te worden, of aan de nuttige *smart city*-toepassingen zoals deze in AGORA 2017-1 besproken zijn). Harmonieuze samenwerking zal bovendien noodzakelijk zijn om de grote bedreigingen waar de wereld momenteel voor staat te kunnen beteugelen.

Literatuurselectie

Druiven, P. C. (2010) Chinese steden in transitie. AGORA Magazine, 26(3), 40-44.

Frederik, J. (2016) Maak kennis met de grootste bank ter wereld waar je niet van weet. De Correspondent. Geraadpleegd 1 augustus 2017.

Karremen, B., Burger, M. J., & van Oort, F. G. (2017) Location Choices of Chinese Multinationals in Europe: The Role of Overseas Communities. *Economic Geography*, 93(2), 131-161.

Jorn Koelemaj (Jorn.Koelemaj@UGent.be) is als assistent en doctoraatsstudent verbonden aan de Vakgroep Geografie van de Universiteit Gent, en maakt daarnaast onderdeel uit van de hoofdredactie van AGORA Magazine.

Federica Bono (Federica.Bono@kuleuven.be) is verbonden aan de KU Leuven en redacteur bij AGORA.

Samen met Nicolas Dewulf, Dylan Jong en Fieke Visser vormen zij de themaredactie van dit nummer.